

FERENCZI ÉS ORTVAY – „KÉT MISKOLCI FIÚ”*

Tom Keve

A miskolci konferencia jó alkalom arra, hogy felelevenítsük Ferenczinek a város egy másik híres fiával, Ortvay Rudolf-fal való barátságát.

Ki volt Ortvay Rudolf?

Ortvay Rudolf Miskolcon született, 1885-ben, a tizenkét Ferenczi után. Ortvay kiváló tudós volt, a fizika professzora először Szegeden, majd Budapesten. A Magyar Tudományos Akadémia tagja volt, és még ma is megemlékeznek róla: rendszeresen működik az *Ortvay Kollokvium* Budapesten, az Eötvös Loránd Tudományegyetemen, és létezik egy *Ortvay Rudolf nemzetközi fizikai feladatmegoldó verseny* is a felsőoktatásban részt vevő diákok számára.

Miután a nagy tudósok, mint Wigner Leó, Neumann János, Kármán Tódor, Hevesy György, Lánosz Kornél és Gábor Dénes a húszas és harmincas években elhagyták Magyarországot, vetélytárs híján Ortvay lett az ország első számú fizikusa. Sohasem szerzett olyan nemzetközi hírt, mint a többiek, azonban szoros kapcsolatban állt kora vezető fizikusaival, az emigráns magyarokkal, különösen Neumann-nal, Wignerrel és Hevesyvel, de másokkal is, mint Wolfgang Paulival és

* A "Ferenczi hazatér" című nemzetközi konferencián, Miskolcon, 2008. november 28-án elhangzott előadás szövege. [a szerk.]

Werner Heisenberggel. Ortvy velük folytatott levelezése számos témában mély, belátással teli gondolatokat vet föl Ortvy részéről, míg a válaszok, amelyek ezekről a fiatalabb emberektől érkeztek, noha tisztelettudóak, barátiak, és némi személyes információval is szolgálnak, a szakmai tartalmakat illetően szűkszavúak. Egészen valószínű, hogy Ortvy csalódott ember volt, mert noha Magyarországon az első számú helyre került, fiatalabb, emigráns kollégái kétségtelenül fölülmúlták mind az eredeti, publikált munkák, mind pedig a nemzetközi hír és elismertség terén.

Térjünk azonban vissza Ortvy gyökereihez. Családját eredetileg Orthmayrnek hívták, német katolikus származásúak voltak.¹ Apja, Miksa, ügyvéd volt Miskolcon, és a város egyik jelentős figurájának számított. Miksa anyja, azaz Ortvy nagyanyja, Jendrassik-lány volt. A Jendrassik-dinasztiát kitűnő orvosok és mérnökök alkották. Idézzük emlékezetünkbe, hogy Jendrassik Ernő a pszichoanalízis egyik ellenlábasa volt az, aki megpróbálta megakadályozni, hogy Ferenczit kinevezzék a pszichoanalízis tanszék vezetőjének (lásd Ferenczi leveleit Freudhoz, 295. levél, 1912. április 23. és 802. levél, 1919. április 4.*) Míg egy forrás szerint ugyanez a Jendrassik Ernő Ortvy unokatestvére volt², egy másik szerint Jendrassik Ernő Ortvy nagybátyja³. (Lévén, hogy Füstöss László azt állítja, hogy Ortvy nagyanyja egy Jendrassik volt, a legvalószínűbb viszonyoknak az tűnik, hogy Ortvy anyja és Jendrassik Ernő unokatestvérek voltak.)

Ortvy Rudolf Miskolcon járt elemibe, majd Budapesten a Jezsuita Gimnáziumba. 1906-ban iratkozott be a budapesti egyetemre; nem fizikusként, hanem orvostanhallgatóként – mindamellett két év múlva átnyergelt a fizikára és a matematikára. 1909 és 1912 között Kolozsvárott adott elő fizikát. Később világhírű fizikusok keze alatt dolgozott, Debye mellett Zürichben és Sommerfeldnél Münchenben.

¹ Az életrajzi adatok forrása: Füstöss László: *Ortvy Rudolf*. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1984; A Neumann-Ortvy levelezés, in: Nagy Ferenc szerk.): *Neumann János és a „Magyar Titok” a dokumentumok tükrében*. Országos Műszaki Információs Központ és Könyvtár, Budapest, 1987, 79. skk.

² <http://epa.oszk.hu/00000/00003/00020/adat002.htm>

* *Freud-Ferenczi levelezés*, I/2. köt., 85., 7. jegyz., és II/2. köt., 228. [a szerk.]

³ http://www.bparchiv.hu/magyar/kiadvany/bpn/40_41_42/adattar2.html

Ferenczi és Ortway kapcsolata

Kétségtelen, hogy a Ferenczi és az Ortway családoknak Miskolcon tudniuk kellett egymásról. Egyrészt, van egy közismert ügyvéd a felső-középosztálybeli értelmiségi miliőből, másrészt ott van a városközpontban a legnagyobb és legismertebb könyvesboltok egyike. Hogy vajon Sándor és Rudolf ismerték-e egymást miskolci éveik alatt, nem tudjuk, de valószínűtlennek tűnik. A tizenkét évnyi korkülönbség gyermekkorban természetesen óriási.

Abban az időben azonban, amikor Ortway a harmincas éveinek közepén járó fiatalember volt, nyilvánvalóan ismerték egymást, hiszen levelezésben álltak. Ferenczinek két Ortwayhoz írott levele maradt fenn a Magyar Tudományos Akadémia kéziratárában.⁴ Az első levél keltezés nélküli, bár a kontextus világossá teszi⁵, hogy 1910 júliusának második felében íródott. A második levél július 22-i.

A levelek a következők:*

Dr FERENCZI SÁNDOR Budapest, VII, Erzsébet Körút 54

Kedves Ortway Ur!

Örültem hogy levelével felkeresett. Magam is úgy hiszem, hogy a nyári szünidő nem alkalmas a psychoanalitikus kúra megkezdésére, mert minden valószínűséggel nagy megszakításokkal járna.

Örömmel vettem tudomást arról is hogy kísérletei annyi nehézség leküzdése után kedvezőbb stádiumba jutot-

⁴ Magyar Tudományos Akadémia Kézirattár, Ortway K785/331 és K875/332.

⁵ Említésre kerül a budapesti repülőverseny, ami 1910-ben zajlott. Ferenczi azt is írja, hogy Freud éppen elutazott Hollandiába – tudjuk, hogy Freud 1910. július 17-én érkezett Hágába, mivel ez a dátum áll a Ferenczihez küldött képeslapján (148. levél). Ez a Ferenczi által leírt út megegyezik a Freudhoz 1910. július 14-i javaslatában foglaltakkal (147. levél).

* A leveleket betűhíven közöljük [a szerk.]